

บทที่ 1

บทนำ

1. ความสำคัญของปัญหาการวิจัย

สถานการณ์ภัยพิบัติที่มนุษย์เผชิญทุกวันนี้ประจักษ์ชัดว่า ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของโลกได้แสดงศักยภาพของตัวมันเอง โดยส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของมนุษย์อย่างสำคัญ ทำให้ทุกคนเห็นถึงมหันตภัยของปัญหาสิ่งแวดล้อมที่มีต่อความอยู่รอดของคนในสังคมนี้และในโลกใบนี้ชัดเจนขึ้น สำหรับประเทศไทยนั้นได้เผชิญปัญหาภัยธรรมชาติอย่างรุนแรงทั้งน้ำท่วมฝนแล้ง สภาพความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อมและภาวะการขาดแคลนทรัพยากรอันเป็นพื้นฐานของการพัฒนาประเทศ ซึ่งนับวันปัญหาจะทวีความรุนแรงมากขึ้น ปัญหาสิ่งแวดล้อมในภูมิภาคต่าง ๆ ของประเทศไทยมีความแตกต่างกัน แต่ปัญหามีความเชื่อมโยงกัน เช่น ปัญหาน้ำท่วมในภาคกลางเกิดขึ้นเนื่องจากปัญหาการตัดไม้ทำลายป่าในภาคเหนือ เป็นต้น ดังนั้นการได้พิจารณาถึงรากฐานของปัญหาที่แท้จริง รวมทั้งการหาแนวทางเพื่อแก้ไขและฟื้นฟูสภาพแวดล้อมร่วมกันเพื่อไม่ให้สถานการณ์เลวร้ายลงไปกว่าที่เป็นอยู่จึงนับเป็นความจำเป็นอย่างเร่งด่วน

ปัญหาสิ่งแวดล้อมทั้งมวลนั้นเกิดจากการกระทำทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม โดยรู้เท่าถึงการณ์และไม่ถึงการณ์ของมนุษย์ อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาให้ลึกกลงไปแล้วจะพบว่า สิ่งที่เป็นตัวกระตุ้นให้คนเรากระทำสิ่งใด ๆ นั้น เกิดจากความต้องการ (Need) ความเชื่อ (Belief) เจตคติ (Attitude) ค่านิยม (Value) ของบุคคลในสังคมนั้น ๆ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ เจตคติของบุคคลในสังคมที่มีต่อสิ่งแวดล้อมจะเป็นตัวกำหนดระดับคุณภาพสิ่งแวดล้อมของสังคมนั้น ๆ ทั้งนี้เพราะความเชื่อ เจตคติ และค่านิยมเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมของบุคคล ด้วยเหตุที่มันมีอิทธิพลหรือเป็นตัวกระตุ้นการตัดสินใจของคนในสังคม

การศึกษาจึงมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาและแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม โดยมีจุดมุ่งหมายในการพัฒนาให้บุคคลในสังคมมีระบบความเชื่อ เจตคติและค่านิยมไปสู่พฤติกรรมที่พึงปรารถนาในอันที่จะช่วยแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้ การจัดการเรียนรู้ นับเป็นหน้าที่สำคัญของครูผู้สอน และโรงเรียน โดยเฉพาะครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 ซึ่งได้กำหนดมาตรฐานการเรียนรู้สำหรับนักเรียนให้เกิดความเข้าใจ ปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่ก่อให้เกิดการสร้างสรรค์วัฒนธรรม มีจิตสำนึกและมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ในขณะที่โรงเรียนมีบทบาทสำคัญในการกำหนดรายวิชาเพิ่มเติมที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมซึ่งเป็นการสนองความต้องการของโรงเรียนและท้องถิ่น ตลอดจนการสนับสนุนการจัดกิจกรรมเสริมบทเรียนและการปฏิบัติตนอย่างเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมของนักเรียน ทั้งนี้ การเรียนรู้เพื่อพัฒนามโนคติและหลักการทางสิ่งแวดล้อม

ศึกษาจะได้ผลและมีความยั่งยืนเมื่อมีการลงมือปฏิบัติจริงและเรียนรู้ร่วมกันทั้งโรงเรียน (whole school commitment)

ดังนั้น การจัดการเรียนการสอนเพื่อสิ่งแวดล้อมลักษณะต่าง ๆ ของโรงเรียนควรได้รับการพัฒนาและมีการจัดการอย่างเป็นระบบ ครูผู้สอนควรได้รับความรู้ มีความตระหนักในความสำคัญของการปลูกฝังความรู้และพฤติกรรมเพื่อแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมสำหรับนักเรียน ทำให้การจัดการเรียนรู้ของครูสังคมศึกษาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมศึกษา ตลอดจนการฝึกพฤติกรรมของนักเรียนดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพและเป็นระบบอย่างจริงจัง

การวิจัยครั้งนี้ มุ่งศึกษาสภาพการจัดการเรียนการสอนสิ่งแวดล้อมศึกษา ปัญหาและความต้องการของครูสังคมศึกษาระดับประถมศึกษาในจังหวัดนนทบุรี ซึ่งเป็นจังหวัดปริมณฑลที่มีการขยายตัวอย่างรวดเร็วทางเศรษฐกิจและมีประชาชนอพยพย้ายถิ่นเข้ามาอาศัยอยู่จำนวนมาก ปัญหาสิ่งแวดล้อมจึงเริ่มรุนแรงทั้งปัญหาขยะมูลฝอย และปัญหาสุขภาพสิ่งแวดล้อม เป็นต้น ดังนั้น การศึกษาวิจัยครั้งนี้ นอกจากประโยชน์เป็นการบันทึกองค์ความรู้เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนสิ่งแวดล้อมศึกษาแล้ว ยังเป็นประโยชน์ด้านการพัฒนาครูโดยการพัฒนาชุดฝึกอบรมทางไกลสำหรับครูสังคมศึกษาเกี่ยวกับกระบวนการจัดการเรียนการสอนสิ่งแวดล้อมศึกษาที่มีประสิทธิภาพ ตลอดจนพัฒนาความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับปัญหาสิ่งแวดล้อมและแนวทางการพัฒนาพฤติกรรมเพื่อสิ่งแวดล้อมของนักเรียนอย่างยั่งยืน ซึ่งครูสังคมศึกษามากไม่มีโอกาสได้รับการฝึกอบรมเรื่องเหล่านี้มากนัก

ในการเสนอรายละเอียดเกี่ยวกับการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนสิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อรองรับปัญหาสิ่งแวดล้อมนั้น ผู้วิจัยทำการสำรวจ และสนทนากลุ่มเพื่อศึกษาข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับสภาพการจัดการเรียนการสอน และปัญหาความต้องการการจัดการเรียนการสอนสิ่งแวดล้อมศึกษา ตลอดจนการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมของโรงเรียน แล้วจึงนำข้อมูลจากการสำรวจ การสนทนากลุ่มและจากการศึกษาเอกสารความรู้ที่เกี่ยวข้องมาสังเคราะห์เพื่อจัดทำเป็นชุดฝึกอบรมทางไกล เรื่อง การจัดการเรียนการสอนสิ่งแวดล้อมศึกษาระดับประถมศึกษา สำหรับครูสังคมศึกษานำไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนอย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการของครูสังคมศึกษาระดับประถมศึกษาเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนสิ่งแวดล้อมศึกษา

2.2 เพื่อพัฒนาชุดฝึกอบรมทางไกลสำหรับครูสังคมศึกษาระดับประถมศึกษา เรื่อง การจัดการเรียนการสอนสิ่งแวดล้อมศึกษา

2.3 เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนและหลังการใช้ชุดฝึกอบรมของครูสังคมศึกษาระดับประถมศึกษาผู้รับการฝึกอบรม เรื่อง การจัดการเรียนการสอนสิ่งแวดล้อมศึกษา

2.4 เพื่อประเมินความคิดเห็นของครูผู้สอนระดับประถมศึกษาต่อชุดฝึกอบรมทางไกล เรื่อง การจัดการเรียนการสอนสิ่งแวดล้อมศึกษา

3. สมมุติฐานการวิจัย

3.1 ชุดฝึกอบรมทางไกลสำหรับครูผู้สอนระดับประถมศึกษา เรื่อง การจัดการเรียนการสอนสิ่งแวดล้อมศึกษามีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ 80/80

3.2 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังการใช้ชุดฝึกอบรมของครูผู้สอนระดับประถมศึกษาผู้รับการฝึกอบรม เรื่อง การจัดการเรียนการสอนสิ่งแวดล้อมศึกษา สูงกว่าก่อนการใช้ชุดฝึกอบรม

4. นิยามศัพท์

การเรียนการสอนสิ่งแวดล้อมศึกษา หมายถึง กระบวนการในการจัดการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ เพื่อให้ให้นักเรียนมีความรู้ ทักษะ เจตคติ และการปฏิบัติตนที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม นำไปสู่การดำรงชีวิตได้อย่างยั่งยืน

ครูผู้สอน หมายถึง ผู้สอนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมในระดับประถมศึกษา ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานนทบุรี เขต 1 และเขต 2

ชุดฝึกอบรมทางไกล หมายถึง บทเรียนสำเร็จรูปที่ออกแบบอย่างเป็นระบบเพื่อการอบรมทางไกลให้บุคคลเกิดการเรียนรู้และเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม โดยมีการกำหนดเนื้อหา สื่อ กิจกรรมในการฝึกอบรม รวมทั้งกำหนดเครื่องมือการประเมินการฝึกอบรมไว้อย่างครบถ้วน

ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หมายถึง คะแนนที่วัดระหว่างและหลังการฝึกอบรมโดยชุดฝึกอบรมทางไกลสำหรับครูผู้สอน เรื่อง การจัดการเรียนการสอนสิ่งแวดล้อมศึกษา ที่ผู้วิจัยได้สร้างแบบทดสอบขึ้นโดยครอบคลุมเนื้อหาของชุดฝึกอบรมทางไกล

ความต้องการของครูผู้สอนระดับประถมศึกษาเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนสิ่งแวดล้อมศึกษา หมายถึง ความประสงค์ในการเรียนรู้เกี่ยวกับรายละเอียดประเด็นปัญหาสิ่งแวดล้อมด้านต่างๆ ที่สมควรนำมาจัดการเรียนการสอนสำหรับนักเรียนในโรงเรียน

5. ประโยชน์ที่ได้รับ

5.1 โรงเรียนและครูมีแนวทางการพัฒนาการเรียนการสอนสิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อรองรับปัญหาสิ่งแวดล้อม ซึ่งสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอนได้อย่างเป็นระบบมากขึ้น

5.2 นักเรียนได้เรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น ทำให้เกิดทัศนคติ และพฤติกรรมเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม

5.3 ได้รับองค์ความรู้และแนวการดำเนินงานด้านสิ่งแวดล้อมศึกษาของโรงเรียน เพื่อประโยชน์ในการพัฒนาและต่อยอดองค์ความรู้ด้านนี้ ตลอดจนเป็นประโยชน์ต่อการจัดการศึกษาทางไกล และการบริการสังคมของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช